

Postavení spotřebitele v řízení o spotřebitelské spolkové žalobě – zhodnocení aktuálního stavu a úvahy *de lege ferenda*

ANEŽKA JANOUŠKOVÁ*

The Position of Consumers in Representative Action for Injunctive Measures – an Assessment of the Current State of Affairs and Considerations de lege ferenda

Summary: The article at hand deals with the current legal regulation of the representative actions for injunctive relief, which is now contained in Section 25 of the Czech Consumer Protection Act. The primary focus of the article is the issue of the position of consumers in representative proceedings. In the article, the author assesses the current legal regulation and addresses the question of possible future developments in this area. The author first summarises the developments in the field of EU law. The Consumer Protection Act transposes the EU Directive on Injunction in Consumer Law from 2009. However, this directive has been recently replaced by the Directive on Representative Actions for the Protection of Collective Interests of Consumers with effect from 25th June 2023. The article analyses this new directive and asks what changes will need to be reflected at the national level. In relation to the position of consumers, the author identifies four aspects that need to be examined - the necessity of the consumer's consent when initiating proceedings, the questions of *lis pendens* and *res iudicata*, and finally, the rights of consumers during proceedings as such. The author elaborates on the possibilities determined by the directive, from where she further argues what the optimal setting is. By doing so, she especially takes into account the right of access to justice of the consumers concerned on the one hand, and the efficiency of the process and the equality of arms on the other.

Keywords: collective proceedings, representative action, injunctive measure, consumer protection

Aktuálnost tématu

V prosinci 2022 byl do legislativního procesu předložen návrh zákona o hromadném občanském řízení soudním (dále jen „zákon o hromadném řízení“), který usiluje o zavedení kolektivní žaloby na ochranu práv spotřebitelů.¹ Uvedený předpis pochopitelně nepřichází do vzduchoprázdna. Musí reagovat na již existující tuzemskou legislativu. Návrh zákona je tudíž doprovázen také souvisejícím návrhem, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o hromadném občanském řízení soudním (dále jen „novela souvisejících předpisů“).²

Ačkoliv odborná veřejnost věnuje návrhu zákona o hromadném řízení tradičně velkou

pozornost, novela souvisejících předpisů stojí z hlediska zájmu poněkud stranou. Přitom právě platná legislativa dává dnes základ pro některé prvky kolektivní soudní ochrany, jež nabízejí určitou alternativu při vymáhání spotřebitelského práva.³ Jedním z nich je i spolková žaloba na zdržení se jednání ve věci ochrany práv spotřebitelů, jejíž zárodek je obsažen v zákoně č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ochraně spotřebitele“ nebo „z. o s.“) a která se dále procesně promítá do § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“ nebo „o. s. ř.“).

* Autorka působí jako odborná asistentka na katedře občanského práva PF UK a dále jako vedoucí oddělení civilního práva procesního a insolvenční legislativy na odboru legislativním Ministerstva spravedlnosti. Všechny zde zmiňované myšlenky a názory vyjadřují osobní postoje autorky. Článek vznikl v rámci projektu Cooperatio na Univerzitě Karlově (obor právo). E-mail: janouskova@prf.cuni.cz.

¹ Návrh zákona o hromadném řízení ve verzi do připomínkového řízení [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na <<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMALVTYM/ALBSCMAMERX3>>.

² Návrh novely souvisejících právních předpisů ve verzi do meziresortního připomínkového řízení [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na <<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMAM6BED/ALBSCMAMF3TD>>.

³ PETROV KRIVÁČKOVÁ, J., HAMLÁKOVÁ, K. Reprezentativní žaloba v českém civilním procesu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, Vol. 11, No. 1, p. 53.

Předkládaný článek si klade za cíl analyzovat a zhodnotit aktuální podobu spolkové zdržovací žaloby podle zákona o ochraně spotřebitele s přihlédnutím k tomu, co vyplývá z unijního práva. V návaznosti na to se článek pokusí nastínit důsledky zavedení hromadného řízení a novely souvisejících předpisů na zdržovací žalobu podle zákona o ochraně spotřebitele a možné úvahy, kudy by se úprava této žaloby mohla vyvíjet do budoucna. V této souvislosti se bude pozornost upínat zejména k otázce zapojení a postavení dotčených spotřebitelů.

Směrnice o žalobách na zdržení se jednání z roku 2009

Kořeny české spolkové zdržovací žaloby podle zákona o ochraně spotřebitele je nutné hledat v právu Evropské unie. Zdrojem právní úpravy se stala směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů⁴ (dále jen „směrnice o žalobách na zdržení se jednání“ nebo „směrnice z roku 2009“), respektive její předchůdkyně z roku 1997.⁵

Uvedená směrnice byla přijata s cílem posílit důvěru spotřebitelů ve vnitřní trh, narovnat hospodářskou soutěž a obecně podpořit řádné a efektivní fungování vnitřního trhu.⁶ Za tímto účelem zakotvila celounijní zdržovací žalobu oprávněných subjektů na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů, k jejímuž podání měly být na národní úrovni legitimovány veřejnoprávní orgány zabývající se ochranou spotřebitele [čl. 3 písm. a) směrnice z roku 2009] nebo organizace založené za účelem ochrany zájmů spotřebitelů, a to za podmínky, které stanovilo národní právo každého členského státu [čl. 3 písm. b) cit. směrnice]. Kolektivní zájem spotřebitelů byl ohraničen unijními předpisy uvedenými v Příloze I.⁷

V souladu se zásadami proporcionality a procesní autonomie členských států byla směrnice z roku 2009 opravdu velmi úsporná. Vyjma standardních ustanovení o působnosti, transpozici a spolupráci s Komisí obsahovala směrnice jen šest „věcných“ článků, které byly navíc na poměry unijní legislativy

spíše kratší. Důležitým principem směrnice pak byla zásada minimální harmonizace – směrnice nijak nebránila členským státům přijímat nebo ponechat v platnosti ustanovení, která by oprávněným subjektům nebo jiným osobám poskytla na vnitrostátní úrovni rozsáhlejší oprávnění podávat návrhy na zahájení řízení.

Samotné žalobě na zdržení se jednání byl věnován jen článek 2. V prvé řadě z uvedeného článku vyplývala povinnost, aby státy určily soudy nebo správní orgány, jež budou na národní úrovni projednávat žaloby na zdržení se jednání podané oprávněnými subjekty ve smyslu čl. 3. Takovéto žaloby přitom dle článku měly primárně směřovat na zdržení se či zákaz porušování předpisů, o kterém mělo být rozhodnuto s co největším urychlením,⁸ případně i ve zkráceném řízení.

Pokud jde o dopad žalob na zdržení se jednání na práva spotřebitelů nebo o problematiku postavení spotřebitelů v tomto řízení, samotný normativní text směrnice odpovědi na tyto otázky neposkytoval. Určité výkladové vodítko lze však najít v preambuli směrnice, která stanovila následující: „Kolektivní zájmy představují zájmy, u kterých se nejedná pouze o nahromadění zájmů jednotlivců, kterým byla porušením předpisů způsobena újma. Tímto zůstávají nedotčeny samostatné návrhy jednotlivců, kteří byli poškozeni porušením předpisů.“⁹ Mám za to, že v případě porušování předpisů na ochranu spotřebitelů, pakliže k němu dochází systematicky vůči větší skupině osob, je vždy z povahy věci dán i „kolektivní“ zájem spotřebitelů ve smyslu zájmu všech spotřebitelů, kteří byli nebo mohou být danou praktikou podnikatele dotčeni. První část uvedeného sdělení by tak měla být v případě porušení předpisů stanovených v Příloze I, jestliže je tímto porušováním dotčen relevantní počet spotřebitelů, naplněna vždy.

Spolková žaloba *de lege lata*

V českém právu se úprava směrnice o žalobách na zdržení se jednání transponovala především do § 25 zákona o ochraně spotřebitele. Z procesního hlediska se však v tomto

⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (konsolidovaná verze) [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32009L0022>>.

⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/27/ES ze dne 19. května 1998 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:31998L0027>>.

⁶ Srov. body 5 a 6 preambule směrnice z roku 2009.

⁷ Šlo o 13 směrnic, např. směrnici Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve smlouvách nebo směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu.

⁸ V české verzi se hovoří o tom, že by takové rozhodnutí mělo být vydáno „co nejpohotověji“, v anglické verzi „with all due expediency“.

⁹ Srov. bod 5 preambule směrnice z roku 2009.

ustanovení příliš mnoho o spolkové žalobě na zdržení se jednání nedozvíme. Úprava v zákoně o ochraně spotřebitele zakládá toliko zvláštní procesní legitimaci oprávněných osob, tj. sdružení či profesních organizací založených na ochranu práv spotřebitelů či subjektu zapsaného na seznam oprávněných osob vedený Evropskou komisí, k podání žaloby na zdržení se jednání „ve věci ochrany práv spotřebitelů“.

Pokud chceme zjistit, jaký dopad má podání žaloby na postavení a nárok dotčeného spotřebitele, potřebujeme mít k dispozici ještě text občanského soudního řádu. Zákon o ochraně spotřebitele totiž neobsahuje žádná další procesní pravidla a řízení o žalobě na zdržení se jednání jakožto sporné civilní řízení plně podléhá pravidlům obecného civilního procesu.

Je zřejmé, že žalobcem v řízení o zástupné žalobě dle § 25 zákona o ochraně spotřebitele je oprávněný subjekt, který tuto žalobu podal, žalovaným podnikatel, proti kterému uvedená žaloba směřuje. Žalobní legitimace je přitom nepodmíněná a nezisková organizace může žalobu podat, aniž by si předem obstarala souhlas spotřebitelů. Tento model vyvěrá z požadavků unijního práva, neboť právě směrnice z roku 2009 požaduje, aby státy zajistily procesní legitimaci založenou čistě na kritériích žalujícího subjektu. O to palčivější je však problematika postavení spotřebitelů.

Pokud jde o vliv na spotřebitele, za zásadní lze považovat ustanovení § 83 odst. 2 písm. b) o. s. ř., jež stanoví, že podání spotřebitelské žaloby na zdržení se jednání vede k vytvoření překážky litispendence, a dotčení spotřebitelé tak nemohou proti těmto podnikatelům vést vlastní řízení pro srovnatelný nárok. Co do účinků konečného rozhodnutí ve věci je potřeba upozornit zejména na § 159a odst. 2 o. s. ř., jenž vůči všem subjektům, u nichž došlo k překážce litispendence, vzniká také s rozsudkem překážka věci pravomocně rozhodnuté (tj. *res iudicata*).¹⁰

Ve světle výše uvedeného můžeme z hlediska terminologického a klasifikačního

v českém právu hovořit o spolkové žalobě, neboť jde o formu kolektivní žaloby, k jejímuž podání jsou oprávněny jen k tomu určené neziskové subjekty (zpravidla spolky či ústavy).¹¹ Samotní spotřebitelé přitom nejsou *de lege* účastníky řízení o této žalobě, a to i přesto, že rozhodnutí o žalobě má na jejich hmotněprávní postavení zásadní vliv.¹² Toto poslední tvrzení je však nutné do určité míry korigovat, a to ve světle judikatury Ústavního a Nejvyššího soudu, která v typově obdobných řízeních dovozuje, že subjektům, vůči nimž vzniká překážka litispendence, musí být určité procesní postavení garantováno z důvodu zachování podstaty jejich práva na přístup k soudu.¹³ Soudy dovozují, že každá další žaloba by měla být posuzována jako *ex lege* přistoupení k již zahájenému řízení.¹⁴ Tím zároveň činí tato judikatura ze zdržovací žaloby určitý hybrid, který lze z teoretického hlediska řadit na pomezí žaloby spolkové a tradiční skupinové „class action“.

Směrnice o zástupných žalobách z roku 2020

Směrnice z roku 2009 se s účinností od 25. června 2023 stala minulostí. Nahradila ji totiž nová směrnice o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů¹⁵ z listopadu roku 2020 (dále jen „směrnice o zástupných žalobách“ nebo „směrnice z roku 2020“). Státy přitom mají zajistit, aby se pravidla transponující tuto novou směrnici uplatnila na řízení zahájená dne 25. června 2023 nebo později; řízení zahájená před tímto datem by soudy naopak měly dokončit podle předpisů implementujících směrnici z roku 2009.¹⁶

Při studiu směrnice o zástupných žalobách zaujmou ve srovnání s předcházející unijní úpravou na první pohled dvě základní odlišnosti.¹⁷ Zaprvé, nová směrnice předpokládá vedle žaloby na zdržení se protiprávního jednání i jiný žalobní typ v podobě žaloby na zjednání nápravy.¹⁸ Zadruhé a především, nová unijní legislativa zužuje prostor pro uvážení na národní úrovni, což s ohledem na

¹⁰ Viz též PETROV KŘIVÁČKOVÁ, HAMLÁKOVÁ, c. d., str. 55.

¹¹ K pojmutím žaloby spolkové, skupinové, reprezentativní apod. odkazujeme zejména na závěry J. Balarina in BALARIN, J. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Eva Rozkotová, 2011, str. 15 a násl.

¹² Jinak DVORÁK, B. Kolektivní ochrana práv a procesní legitimace. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, Vol. 11, No. 1, p. 63.

¹³ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2009, sp. zn. IV. ÚS 1106/08, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2008, sp. zn. 29 Odo 1019/2006 anebo ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 29 Cdo 3856/2010.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Plným názvem Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32020L1828>>.

¹⁶ Čl. 22 odst. 1 a 2 směrnice o zástupných žalobách.

¹⁷ Podrobněji se problematice směrnice o zástupných žalobách věnují např. Janoušková in JANOUŠKOVÁ, A. Směrnice o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů. *Obchodní právo*, č. 2, 2021 str. 2 a násl. nebo Dobrovolná in DOBROVOLNÁ, E. Směrnice o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a možnosti její transpozice. *Soukromé právo*, 2022, roč. 10, 7–8, str. 33–41.

¹⁸ Čl. 7 odst. 4 a dále samostatně čl. 8 a čl. 9 směrnice o zástupných žalobách.

omezený dosah směrnice z roku 2009 vyniká právě vůči žalobě na zdržení se jednání.¹⁹ Přesto i nadále platí, že v duchu zásady procesní autonomie směrnice o zástupných žalobách nepamatuje na všechny aspekty soudního řízení a i nadále do určité míry ponechává národnímu zákonodárci diskreci (bod 12 preambule cit. směrnice).²⁰

Co naopak zůstává shodné, je obecné pojetí unijní kolektivní žaloby. I nadále se směrnice hlásí k reprezentativnímu modelu založenému na tom, že procesní legitimaci k podání hromadné žaloby by měly mít vždy (alespoň) vybrané „kvalifikované“ právnické osoby;²¹ především by mělo jít o neziskové organizace nebo státní orgány, a v případě tzv. přeshraničních zástupných žalob pak dokonce výhradně neziskové organizace, které splňují totožná kritéria podle čl. 4 odst. 3 napříč všemi členskými státy EU.²² I nadále tak můžeme hovořit o spolkové žalobě na ochranu práv spotřebitelů.

Legislativní podrobnosti týkající se opatření na zdržení se jednání jsou obsaženy jednak v obecném čl. 7, který dopadá na oba druhy zástupných žalob. Pozornost by však měla být věnována především čl. 8, v němž se podrobněji stanoví postup při projednávání zápůrčí žaloby.

V tomto ohledu je i s přihlédnutím k primárnímu zaměření předkládané statě nutné vyzdvihnout pravidla upravující postavení spotřebitele. Na prvním místě by neměl zůstat stranou čl. 7 odst. 6. Ten zakládá hlavní východisko směrnice o zástupných žalobách. Předně z něj vyplývá, že stranou řízení o žalobě má být kvalifikovaný subjekt.²³ Samotní spotřebitelé naopak nemohou být účastníkem řízení, jakkoliv podle bodu 36 preambule není vyloučeno, aby státy přiznaly spotřebitelům v řízení určitá práva.²⁴

Druhým dechem pak nicméně směrnice o zástupných žalobách v čl. 7 odst. 6 dodává,

že spotřebitelé by měli mít z kolektivního řízení prospěch. Co přesně to znamená, není v normativním textu směrnice specifikováno. Bližší vodítko tak nabízí až bod 37 preambule, z něhož se podává, že u „zástupných žalob na vydání opatření na zdržení se jednání by tímto prospěchem pro dotčené spotřebitele [mělo být] ukončení nebo zákaz praxe, která představuje porušení předpisů.“

Při pohledu do čl. 8 směrnice z roku 2020 zaujme zejména první věta odstavce 3. Ta uvádí, že k vedení řízení o zástupné žalobě na zdržení se jednání se od jednotlivých spotřebitelů nevyžaduje, aby vyjádřili svou vůli být zastupováni oprávněným subjektem. Úpravu je nutné interpretovat v kontextu žaloby na zjednaní nápravy, kde naopak směrnice předpokládá, že se spotřebitelé musí předem vyjádřit k tomu, zda si přejí být v řízení reprezentováni oprávněným subjektem a vázání konečným rozhodnutím soudu.²⁵ Ať už k tomu má docházet výslovně (tzv. opt-in), nebo konkludentně (tzv. opt-out).²⁶

Úvahy o spotřebitelské spolkové žalobě *de lege ferenda*

Legislativně-technické řešení transpozice směrnice o zástupných žalobách

Jak naznačují předcházející kapitoly, směrnice o zástupných žalobách nepřináší v oblasti negatorních žalob na ochranu spotřebitele přelomové změny. Směrnice navazuje do určité míry na koncepci žalob na zdržení se jednání zakotvených ve směrnici z roku 2009. Je proto vhodné se ptát, jaký bude osud právní úpravy, která směrnici z roku 2009 promítla do českého právního řádu; zda je nutné nebo alespoň vhodné ji nějakým způsobem změnit

¹⁹ Žaloba na zjednaní nápravy nebyla původně upravena vůbec a v tomto ohledu jakákoliv úprava je novinkou.

²⁰ „V souladu se zásadou procesní autonomie by tato směrnice neměla obsahovat ustanovení o každém aspektu řízení o zástupných žalobách. Je proto na členských státech, aby stanovily pravidla týkající se například přípustnosti, důkazů nebo opravných prostředků použitelných pro zástupné žaloby. Členské státy by například měly mít možnost rozhodnout o požadovaném stupni podobnosti jednotlivých nároků nebo minimálním počtu spotřebitelů, jichž se zástupná žaloba na vydání opatření ke zjednaní nápravy týká, aby případ mohl být přijat k projednávání jako zástupná žaloba. Tato vnitrostátní pravidla by neměla bránit účinnému fungování procesního mechanismu pro zástupné žaloby požadované touto směrnicí.“

²¹ Jakkoliv s ohledem na čl. 1 odst. 2 směrnice není vyloučeno, aby na národní úrovni bylo právo zahájit kolektivní řízení svěřeno i jiným subjektům, typicky samotným dotčeným spotřebitelům.

²² Srov. čl. 4 směrnice o zástupných žalobách.

²³ „Členské státy zajistí, aby v rámci zástupných žalob zájmy spotřebitelů zastupovaly oprávněné subjekty a aby tyto oprávněné subjekty měly práva a povinnosti žalující strany v řízení. Spotřebitelé, jichž se zástupná žaloba týká, mají nárok na prospěch z opatření uvedených v odstavci 4.“

²⁴ Byť ani zde nemají národní zákonodárci úplnou diskreci – viz bod 36 preambule směrnice o zástupných žalobách: „Členské státy by měly mít možnost jednotlivým spotřebitelům, jichž se zástupná žaloba týká, poskytnout v rámci zástupné žaloby určitá práva, tyto jednotliví spotřebitelé by však neměli být v řízení žalující stranou. Jednotliví spotřebitelé by v žádném případě neměli mít možnost zasahovat do procesních rozhodnutí oprávněných subjektů, jednotlivě si vyžádat důkazy v rámci řízení nebo jednotlivě podávat opravné prostředky proti procesním rozhodnutím soudu nebo správního orgánu, k němuž byla zástupná žaloba podána.“

²⁵ Čl. 9 odst. 2 směrnice o zástupných žalobách: „Členské státy stanoví pravidla, jak a v jaké fázi zástupné žaloby na vydání opatření ke zjednaní nápravy mohou jednotliví spotřebitelé, jichž se tato zástupná žaloba týká, výslovně nebo konkludentně v příslušných lhůtách poté, co byla daná zástupná žaloba podána, vyjádřit svou vůli, zda si přejí být v rámci této zástupné žaloby zastoupeni oprávněným subjektem a zda si přejí být vázání jejím výsledkem.“

²⁶ Srov. bod 43 preambule směrnice z roku 2020.

a zda by se tato změna měla promítnout i do legislativně-technického řešení.

Ač považuji tuto otázku za poměrně zajímavou, z hlediska dopadů na následnou praxi a využívání žalob není příliš zásadní. Na tomto místě se tedy omezím pouze na shrnutí možných variant, které přicházejí při transpozici směrnice v úvahu.

V první řadě je možné navázat na dosavadní tradici a vydat se cestou sektorové úpravy v zákoně o ochraně spotřebitele s úpravou dílčích procesních důsledků v občanském soudním řádu. Tato cesta by zřejmě nejlépe odpovídala historickému vývoji regulace podobných otázek na našem území, kdy je na řadě míst v právním řádu upravena zvláštní procesní legitimace k podání negatorní či restituční žaloby v zájmu více osob.²⁷

Alternativně je možné zvažovat vyčlenění otázky do zvláštního zákona. Touto cestou se v minulosti vydal například německý zákonodárce, který přijal zvláštní zákon o žalobách na zdržení se jednání v oblasti spotřebitelských a jiných sporů (*Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen* nebo zkráceně „*Unterlassungsklagengesetz*“).²⁸

Úprava zdržovacích žalob na ochranu spotřebitele by mohla být též součástí komplexní úpravy kolektivního řízení. Tomuto řešení se z určitého hlediska blížil i český vládní návrh zákona o hromadném řízení z roku 2020, jenž byl projednáván v Poslanecké sněmovně v minulém volebním období jako sněmovní tisk 775.^{29, 30}

Konečně by neměla být opomenuta varianta začlenění právní úpravy do obecné procesního předpisu, v našem případě do občanského soudního řádu, a to buď samostatně, nebo spolu s celou úpravou kolektivní žaloby (tj. včetně implementace žaloby na vydání opatření ke zjednání nápravy ve smyslu směrnice o zástupných žalobách). Inspiraci by bylo možné hledat například v pravidle č. 23 amerických *Federal rules of civil procedure*.³¹

Postavení spotřebitelů v řízení o spolkové žalobě na zdržení se jednání

Krátké pojednání o technické stránce transpozice je nutné doplnit o zásadnější problematiku,

a sice jak věcně uchopit národní řešení zástupné žaloby na zdržení se jednání. V souladu s primárním cílem tohoto článku se přitom na tomto místě zaměřím na otázku postavení spotřebitelů v kolektivním řízení. Třebaže zní otázka jednoduše, její komplexní vyřešení si žádá složitější nastavení dílčích parametrů souvisejících s jednotlivými fázemi kolektivního řízení – tj. jak ošetřit práva a povinnosti spotřebitelů před iniciací řízení o spolkové zdržovací žalobě, během tohoto řízení a na jeho konci ve fázi rozhodnutí ve věci samé. Pro snadnější pochopení rozsahu této problematiky si dovoluji z právně-teoretického hlediska rozdělit postavení spotřebitele v řízení do čtyř ústředních otázek:

(1) Je možné, nebo dokonce nutné vyžadovat souhlas dotčených spotřebitelů s tím, aby mohla nezisková organizace usilovat o vydání rozhodnutí o zdržení se jednání ve prospěch těchto spotřebitelů?

(2) Brání podání zástupné žaloby na zdržení se jednání dotčeným spotřebitelům v tom, aby sami mohli podat individuální žalobu požadující z téhož protiprávního jednání záporní nárok (problematika litispendence)?

(3) Jaké je postavení dotčených spotřebitelů během řízení o zástupné žalobě? Mohou mít dotčení spotřebitelé v řízení o zástupné žalobě nějaká práva? Mohou např. figurovat v řízení jako tzv. hlavní či vedlejší intervenient?

(4) Účinkuje rozhodnutí soudu ve věci samé také vůči dotčeným spotřebitelům (*res iudicata*)?

a) K souhlasu dotčených spotřebitelů s podáním žaloby na zdržení se jednání
Ke zodpovězení první otázky je nutné si připomenout čl. 8 odst. 3 větu první interpretovanou *a contrario* s čl. 9 odst. 2. Dovození, že státy mohou přijmout úpravu, kde je možné podat zástupnou žalobu, aniž by se vyžadoval souhlas byť jediného spotřebitele. Hovoří-li se pak v ustanovení o „domáhání se opatření na zdržení se jednání“ (nikoliv o iniciaci řízení), mám za to, že tento souhlas není potřeba nejen při podání samotné žaloby, ale ani kdykoliv během řízení. Znamená to, že řízení o zástupné žalobě lze zahájit

²⁷ Srov. např. § 2989 občanského zákoníku či z poslední doby § 51a zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

²⁸ *Unterlassungsklagengesetz* in der Fassung der Bekanntmachung vom 27. August 2002 (BGBl. I S. 3422, 4346), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 20. Juli 2022 (BGBl. I S. 1237) geändert worden ist [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na <<https://www.gesetze-im-internet.de/uklag/BJNR317300001.html#BJNR317300001BJNG000101377>>.

²⁹ Vládní návrh zákona o hromadném řízení z roku 2020 [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&T=775>>.

³⁰ Je třeba nicméně zdůraznit, že změnový zákon k vládnímu návrhu zákona o hromadném řízení nechal právní úpravu zdržovací žaloby v zákoně o ochraně spotřebitele nedotčenou.

³¹ *Federal rules of civil procedure* [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na <https://www.uscourts.gov/sites/default/files/federal_rules_of_civil_procedure_december_1_2022_0.pdf>.

a dokončit bez ohledu na případný souhlas dotčených spotřebitelů.

V této souvislosti je přitom nutné zdůraznit, že směrnice o zástupných žalobách spojuje otázku souhlasu nejen s principem opt-in, ale také s principem opt-out (pak hovoří o udělení souhlasu konkludentně).³² Čl. 8 odst. 3 větu první cit. směrnice tak není možné podle mého názoru vykládat tak, že směřuje na žaloby na zdržení se jednání založené na principu opt-out. Naopak je nutné uzavřít, že řízení o zdržovací zástupné žalobě by primárně mělo být vedeno čistě na základě uvážení neziskové organizace a bez ohledu na názor dotčených spotřebitelů, ať už je tento názor projeven aktivní přihláškou do řízení nebo konkludentně tím, že se dotčený spotřebitel z řízení neodhlásí. Tento výklad respektuje také historický vývoj unijní legislativy v této oblasti.³³ A zohledňuje i celkovou koncepci zdržovací zástupné žaloby ve směrnici z roku 2020, kdy tato žaloba je pojímána spíše jako žaloba na ochranu jakéhosi všeobecného kolektivního zájmu spotřebitelů,^{34, 35} aniž by se vyžadovalo prokázání poškození jednotlivého spotřebitele.³⁶

b) K otázce litispence

Kromě toho, jaká je role spotřebitelů při zahájení řízení, je třeba se ptát, zda má zahájení řízení vliv na možnost spotřebitelů podat vlastní žalobu v téže věci. Řešení této problematiky ve směrnici je do velké míry závislé na tom, že směrnice sama u žalob na zdržení se jednání nepředpokládá aktivitu spotřebitelů při iniciaci řízení. Zatímco totiž v případě žalob na zjednání nápravy, u nichž se naopak s vyjádřením souhlasu na principu opt-in či opt-out počítá, směrnice z roku 2020 výslovně ukládá členským státům, aby z udělení souhlasu vyvodily patřičné důsledky ve formě litispence,³⁷ ve vztahu k opatření na zdržení se jednání žádné podobné pravidlo v této směrnici nenajdeme. Lze tedy dovodit, že pokud jde o účinky podání zástupné negatorní žaloby na možnost jednotlivců domáhat se téhož požadavku individuální cestou, ponechává směrnice z roku 2020 členským státům úplnou diskreci.

Dovozuji proto, že státy mohou v této věci zvážit jak variantu zakotvení litispence vůči individuálním žalobám, tak i možnost, že podání zástupné žaloby v individuálním postupu spotřebitelů nebrání.

Jelikož přitom spotřebitelé nemají možnost podání žaloby ovlivnit, jak vyplynulo z pojednání pod písmenem a) výše, mám za to, že vhodnější je řešení, při němž překážka litispence vůči individuálním nárokům nevzniká. Ráda bych zde akcentovala abstraktní rovinu zdržovací zástupné žaloby a její poslání chránit spíše všeobecný zájem na ochraně spotřebitelů. Srovnatelné řešení volí ostatně i některé zahraniční právní řády, například Německo³⁸ či Slovensko³⁹, a s překážkou litispence nepočítají ani Evropská modelová pravidla civilního procesu.⁴⁰ Pakliže by pak bylo podle názoru soudu v individuálním řízení namísto vyčkat na konečné rozhodnutí v řízení o zástupné žalobě, domnívám se, že soud má v řízení o jednotlivém nároku spotřebitele možnost toto řízení přerušit podle § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. Platná úprava tak podle mého názoru obsahuje adekvátní a zároveň dostatečně citlivý nástroj, jak na případnou pluralitu soudních sporů zareagovat.

c) K postavení spotřebitelů během řízení

Směrnice o zástupných žalobách vyjadřuje poměrně jasná vodítka, jimiž by se měla národní úprava v otázce postavení spotřebitelů v samotném řízení řídit. Jak bylo řečeno již výše, spotřebitel nemůže být v kolektivním řízení žalobcem; tím je pouze příslušný kvalifikovaný subjekt. Státy dále mají volbu. Spotřebitel nemusí mít v řízení buď žádné postavení, nebo mu mohou být přiznaná velmi omezená práva. S ohledem na podrobnější úpravu v bodu 36 preambule, která vylučuje, aby mohl spotřebitel individuálně vyžadovat důkazy nebo podávat opravné prostředky, dovozují, že postavení spotřebitelů, které směrnice připouští, neodpovídá žádnému dosud existujícímu institutu českého práva. Zejména není dle mého názoru možné, aby spotřebitel, jehož se zástupná žaloba týká, mohl v řízení

³² Srov. čl. 9 odst. 2 ve spojení s bodem 43 preambule směrnice z roku 2020.

³³ Srov. směrnici z roku 2009, podrobněji popsanou v kapitole 2 tohoto článku.

³⁴ K tomu ilustrativně srov. také § 23 a násl. slovenského zákona č. 261/2023 Z. z., o žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o změně a doplnění některých zákonů.

³⁵ „Kolektivními zájmy spotřebitelů“ se podle čl. 3 bodu 3 směrnice z roku 2020 myslí „obecný zájem spotřebitelů, a zejména pokud jde o opatření ke zjednání nápravy, zájmy určité skupiny spotřebitelů“.

³⁶ Podle čl. 8 odst. 3 písm. b) směrnice o zástupných žalobách platí, že oprávněný subjekt nemusí v řízení o negatorní žalobě „prokazovat skutečnou ztrátu nebo újmu způsobenou jednotlivým spotřebitelem, jichž se porušení předpisů podle čl. 2 odst. 1 týká“.

³⁷ Srov. čl. 9 odst. 4 směrnice o zástupných žalobách.

³⁸ *Unterlassungsklagengesetz*, c. d.

³⁹ Ust. § 23 a násl. zákona č. 261/2023 Z. z., o žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o změně a doplnění některých zákonů.

⁴⁰ Modelová evropská pravidla civilního procesu, str. 243 in ELI – UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure [online], 15. 8. 2023. Dostupné na <https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_UNIDROIT_Model_European_Rules.pdf>.

vystupovat v roli vedlejšího účastníka nebo k řízení přistoupit postupem dle § 92 o. s. ř.

Řešení otázky postavení spotřebitelů by podle mého názoru mělo navazovat na to, jakou cestu členský stát zvolí ve vztahu k litispendenci a překážce věci pravomocně rozhodnuté (k tomu srov. dále). Pokud totiž není automaticky s podáním zástupné žaloby na zdržení se jednání bráněno spotřebiteli v tom, aby podal vlastní žalobu, domnívám se, že je zcela v pořádku, aby podle právní úpravy neměl spotřebitel v řízení žádná práva. Jestliže naopak spotřebitel po podání negativní kolektivní žaloby již nemůže usilovat o zdržení se protiprávního jednání vlastní cestou, což platí tím spíše za situace, má-li být pro něj zároveň konečné rozhodnutí závazné, lze doporučit, aby právní úprava s určitým minimálním standardem práv spotřebitele v řízení o negativní zástupné žalobě počítala. Jinak se vystavuje riziku, že neprojde testem ústavnosti co do zajištění práva na přístup k soudu.⁴¹

Z inspiračních zdrojů by bylo možné odkázat například na řešení z návrhu zákona o hromadném řízení,⁴² které je co do podstaty i nadále zachováno ve vládním návrhu zákona o hromadném řízení nedávno schváleném vládou.⁴³

d) K účinkům právní moci

Poslední z otázek, kterou zbývá vyřešit, je problematika rozsahu účinků *rei iudicate*, tj. kdo a za jakých podmínek je vázán konečným rozhodnutím soudu o zdržovací žalobě. Zde se sluší připomenout, že sama směrnice z roku 2020 o tomto aspektu zdržovací zástupné žaloby přímo nehovoří. Opět se tu liší přístup ve srovnání s žalobou na zjednání nápravy, kdy v jejím případě je možné dovodit, že souhlas se zapojením do řízení s sebou přináší i to, že spotřebitel musí být vázán konečným výsledkem řízení.⁴⁴

I u žaloby na zdržení se jednání se nicméně prosadí čl. 7 odst. 6, tj. spotřebitelé, jichž se zástupná žaloba týká, by měli mít nárok na prospěch z rozhodnutí soudu. V případě zdržovací žaloby to znamená, že by mělo dojít k ukončení nezákonné praxe.⁴⁵

Mám za to, že uvedené nastavení lze řešit několika možnými způsoby.

Začněme dvěma variantami z opačného konce spektra, tj. řešením, kdy rozhodnutí soudu váže vždy jen strany řízení a dotčení spotřebitelé se jej nemohou přímo dovolávat, na straně jedné, a variantou, kdy naopak rozhodnutí soudu zavazuje nejen účastníky řízení, ale zároveň také všechny dotčené spotřebitele, na straně druhé.

Hovoří-li směrnice o tom, že spotřebitelé musí mít z rozhodnutí soudu prospěch, tj. aby podnikatel ukončil protiprávní jednání, nespecifikuje konkrétně, jak by to mělo v procesním světě vypadat. Mám tedy za to, že v souladu se zásadou procesní autonomie je myslitelná i varianta, že rozhodnutí soudu účinkuje toliko vůči účastníkům řízení. Musí však být zajištěno, že případný výkon rozhodnutí ze strany neziskové osoby bude veden v zájmu celé skupiny osob, tj. že předmětem výkonu rozhodnutí bude všeobecné zdržení se jednání vůči všem spotřebitelům, kteří byli tímto jednáním dotčeni.

Na druhé straně se nachází varianta širokého účinku soudního rozhodnutí na všechny dotčené spotřebitele. V tomto ohledu je možné navázat na naši dosavadní tradici a aplikovat na řízení o zdržovací zástupné žalobě důsledky, jež dnes předvídá § 159a odst. 2 o. s. ř. Tato varianta je vhodná zejména v kombinaci s tím, když vůči dotčeným spotřebitelům s podáním žaloby účinkuje překážka litispendence. V tomto případě, kdy spotřebitelé formálně nemají možnost z řízení vystoupit, lze hovořit také o tzv. mandatorní kolektivní žalobě.⁴⁶

Za sebe u tohoto modelu považuji za vhodné, aby spotřebitelé měli v případě zájmu možnost vykonávat v řízení určitá omezená práva, a pokud tuto možnost nemají, aby měli alespoň možnost konečné rozhodnutí soudu vůči sobě *ex post* odmítnout (určitá variace pozdního opt-out, tzv. „late opt-out“). V opačném případě zde spatřuji riziko porušení práva spotřebitelů na přístup k soudu, a to zejména z toho důvodu, že pro spotřebitele je v této variantě závazné i negativní rozhodnutí, že se žalovaný žádného protiprávního jednání nedopustil.⁴⁷

Existují také národní legislativy, v nichž je všeobecná závaznost rozsudku spojena

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2009, sp. zn. IV. ÚS 1106/08, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2008, sp. zn. 29 Odo 1019/2006, anebo ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 29 Cdo 3856/2010. Viz též PETROV KŘIVÁČKOVÁ, HAMLÁKOVÁ, c. d., str. 55.

⁴² Ust. § 12 sněmovního tisku 775 z volebního období 2017–2021, c. d.

⁴³ Ust. § 11 vládního návrhu zákona o hromadném občanském řízení soudním. Vládní návrh zákona o hromadném občanském řízení soudním [online]. 15. 8. 2023. Dostupné na <<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMALVTYM/>>.

⁴⁴ Srov. zejména čl. 9 odst. 2 *in fine* a čl. 9 odst. 4 směrnice o zástupných žalobách.

⁴⁵ Bod 37 preambule směrnice o zástupných žalobách.

⁴⁶ BALARIN, *Kolektivní ochrana*, str. 17.

⁴⁷ Shodně též BALARIN, J. Consumer collective redress in the Czech Republic: Current situation and perspectives in SIMON, R. – MÜLLEROVÁ, H. (eds.). *Efficient Collective Redress Mechanisms in Visegrad 4 Countries: an Achievable Target?* Praha: Institute of State and Law of the Czech Academy of Sciences, 2019, p. 58–59.

pouze s rozhodnutím, kterým soud určil, že se žalovaný dopustil protiprávního jednání (a měl by se jej zdržet). Naopak zamítavý rozsudek účinkuje toliko mezi účastníky sporu. Ze zahraničí se touto cestou vydala například slovenská úprava řízení o abstraktní kontrole ve spotřebitelských věcech.⁴⁸

Za inspiraci může posloužit také § 11 německého *Unterlassungsklagengesetz*. Ten stanoví, že spotřebitel se může dovolat rozhodnutí, kterým bylo žalovanému uloženo se něčeho zdržet, pokud žalovaný toto rozhodnutí nerespektuje.⁴⁹ Teorie zde hovoří o účincích takového rozsudku i vůči třetím osobám (v našem případě spotřebitelům).⁵⁰ Pokud se chce poškozený spotřebitel rozsudku o spolkové zdržovací žalobě dovolat, musí tak učinit formou obrany (*Einrede*) v jiném, individuálním řízení proti žalovanému podnikateli.^{51, 52}

Zdánlivě podobný přístup volí i čl. 206 Modelových evropských pravidel civilního procesu, pokud jde o pozitivní rozhodnutí soudu o kolektivní zdržovací žalobě (*Collective interest injunctions*).⁵³ Podle citovaného článku platí, že rozsudek o zdržení se zavazuje žalovaného ve všech budoucích řízeních.⁵⁴ Je nicméně otázkou, zda nastíněná varianta plně odpovídá východiskům směrnice, a sice že spotřebitel musí mít z opatření na zdržení se jednání prospěch spočívající ve zdržení se jednání.

Nastíněná řešení, kdy spotřebitel může nebo v případě slovenského řešení do určité míry musí profitovat z rozhodnutí soudu, a naopak zamítavé rozhodnutí soudu na něj *ex lege* žádný vliv nemá, mají jistě řadu výhod. Zmínit lze naplnění požadavků směrnice z roku 2020, ale také citlivý přístup k procesním právům spotřebitele. Mám totiž za to, že ve chvíli, kdy negativní rozhodnutí soudu spotřebitele nezavazuje, lze uvažovat o tom, že spotřebitel nebude mít v řízení o zdržovací zástupné žalobě žádná práva. Za zcela nejvhodnější pak považuji možnost, která dává spotřebitelům právo volby, zda se rozhodnutí soudu rozhodnou dovolat (model založený na principu „late opt-in“). Na druhou stranu

však na tomto místě nelze odhlédnout ani od práv a legitimního očekávání žalovaného, vůči kterému se může toto řešení jevit jako nespravedlivé. Proč by měl žalovaný mít povinnost respektovat vůči spotřebitelům rozhodnutí, které nevyznívá v jeho prospěch, ale zároveň se vůči nim nemohl dovolávat soudního verdiktu, v němž mu soud dal naopak za pravdu? Varianty, které jsou spojeny s tím, že spotřebitel se může odkazovat na kladný výrok a zamítavý výrok vůči němu nemá formální účinky, vyvolávají proto jisté pochybnosti ve vztahu k zásadě rovnosti stran před soudem.

Kam směřuje návrh novely souvisejících předpisů předložený spolu s návrhem zákona o hromadném řízení?

Na předcházejících řádcích byly popsány možnosti, o nichž lze v mezích směrnice o zástupných žalobách uvažovat při nastavování parametrů zapojení spotřebitelů do řízení o spolkové žalobě na zdržení se jednání. Jednotlivé varianty byly dále hodnoceny a předstřeno optimální řešení. Závěrem statě bych se chtěla krátce zastavit u českého návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o hromadném řízení, a zhodnotit, jakou cestou se tento zákon vydal.

Úvodem tohoto závěrečného zamyšlení je třeba zdůraznit, že návrh transpozice směrnice o zástupných žalobách prochází v legislativním procesu poměrně turbulentním vývojem, přičemž tento vývoj stále ještě není u konce, neboť teprve koncem srpna byl materiál předložen Parlamentu ČR (novela souvisejících předpisů je projednávána jako sněmovní tisk 524).⁵⁵ Zaměřím se na verzi návrhu, jak ji dne 16. srpna 2023 schválila vláda.⁵⁶

Začneme nejprve legislativně-technickým zařazením úpravy o žalobě na zdržení se jednání. Aktuální návrh zákona usiluje v návaznosti na doporučení Legislativní rady vlády o zavedení zvláštní žaloby na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů do § 181 až 195 občanského soudního řádu. Odchyluje se tak od původní verze, která odešla do meziresortního

⁴⁸ Srov. § 25 zák. č. 261/2023 Z. z., o žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o změně a doplnění některých zákonů: „Výrok právoplatného rozhodnutí podle § 24 ods. 1, kterým soud určil nepřijatelnost zmluvnej podmienky, je závazný pre každého.“

⁴⁹ Handelt der verurteilte Verwender einem auf § 1 beruhenden Unterlassungsgebot zuwider, so ist die Bestimmung in den Allgemeinen Geschäftsbedingungen als unwirksam anzusehen, soweit sich der betroffene Vertragsteil auf die Wirkung des Unterlassungsurteils beruft.

⁵⁰ KRÜGER, W., RAUSCHER, T. a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO, Band 3: §§ 946-1120, EGZPO, GVG, EGGVG, UKlaG, Internationales und Europäisches Zivilprozessrecht*. 2. vydání. Mnichov 2022, § 11, m. č. 1.

⁵¹ KÖHLER, H., BORNKAMM, K. *Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb: UWG*. 41. vydání, Mnichov 2023, § 11, m. č. 4.

⁵² Kriticky k tomu, zda je tato úprava v souladu s výkladem Soudního dvora ve věci Invitel (C-472/10 ze dne 26. dubna 2012), srov. KRÜGER, RAUSCHER, c. d., § 11, m. č. 10.

⁵³ ELI – UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure, c. d., str. 243.

⁵⁴ A collective interest injunction binds the defendant in all future proceedings.

⁵⁵ Sněmovní tisk 524 [online]. 30. 8. 2023. Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/text/tisktisk.sqw?O=9&CT=524&CT1=0>>.

⁵⁶ Jednotlivé verze materiálu jsou dostupné ve veřejné části eKLEP. Srov. návrh zákona o hromadném občanském řízení soudním [online]. 20. 8. 2023. Dostupné na <<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMALVTYM/>> a návrh novely souvisejících předpisů soudním [online]. 20. 8. 2023. Dostupné na <<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMALVTYM/>>.

připomínkového řízení v prosinci 2022 a v níž se příslušná pravidla vkládala do nové části deváté zákona o ochraně spotřebitele. Navrhovaný posun lze podle mého názoru hodnotit pozitivně, jelikož se jednalo veskrze o civilně-procesní pravidla, která patří do předpisu o civilním řízení.

Co se týče řešení jednotlivých výše vymezených otázek o postavení spotřebitelů, dovolím si krátce shrnout aktuální stav.

Pokud jde o otázku souhlasu spotřebitelů se zahájením řízení, novela souvisejících předpisů plně respektuje požadavky směrnice. Volí asi tu zcela nevhodnější cestu, kdy podání žaloby není vázáno na předchozí souhlas dotčených spotřebitelů.⁵⁷ Jediným hlediskem je tudíž uvážení neziskové organizace, zda se rozhodne řízení na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů iniciovat.

Za legitimní lze považovat i nastavení případných práv spotřebitelů během řízení. I s odkazem na ne příliš efektivní žaloby na zdržení se jednání podle platného § 25 odst. 2 zákona o ochraně spotřebitele⁵⁸ se návrh zákona kloní k tomu, že spotřebitelé nejsou účastníky ani vedlejšími účastníky v řízení a na rozdíl od hromadného řízení nemají v řízení na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů podle občanského soudního řádu ani žádná dílčí práva.⁵⁹

Toto pozitivní hodnocení již nelze bez dalšího sdílet při hodnocení celkového nastavení zbývajících parametrů. Zákon totiž v posledních dvou hlediscích pokračuje v poměrně přísném nastavení § 83 odst. 2 a § 159a o. s. ř., kdy podání žaloby brání zahájení nových řízení ze strany dotčených spotřebitelů, a spotřebitelé jsou také vázáni konečným rozhodnutím soudu, bez ohledu na to, zda toto rozhodnutí vyznívá v jejich prospěch. Výjimkou jsou pouze situace, kdy se spotřebitel svého práva začal domáhat před podáním zdržovací žaloby.⁶⁰

Jakkoliv mám za to, že zákon zde odpovídá tomu, co předepisuje unijní předloha, a v tomto ohledu je možné jej ocenit, nemyslím si, že zvolená kombinace je tou nejvhodnější. Ba dokonce vnímám toto nastavení jako rizikové z pohledu případné ústavní konformity s právem spotřebitelů na přístup k soudu.⁶¹ A to zejména ve světle skutečnosti, že spotřebitelé nemohou ovlivnit podání

zdržovací spolkové žaloby a v řízení nemají žádná práva. Za optimální bych za této situace považovala spíše řešení, které nebrání spotřebitelům v podávání vlastních žalob a z hlediska účinků rozhodnutí jim dává toliko možnost se ke konečnému rozhodnutí soudu o zdržovací spolkové žalobě dodatečně přihlásit (tzv. late opt-in či řešení vycházející ze vzoru německého modelu *Unterlassungsklagengesetz*). Eventuálně je možné doporučit návrat znění doprovodné novely k verzi, v jaké byla předložena na vládu. Tato předchozí verze totiž spotřebitelům sice bránila ve vedení vlastních sporů, ale umožňovala jim alespoň late opt-out. Spotřebitelé měli podle této předcházející verze možnost se do 6 měsíců od pravomocného rozsudku soudu o zdržovací žalobě rozhodnout, zda si přejí být rozhodnutím soudu vázáni; pokud nikoliv, mohli jeho účinky vůči sobě aktivně vyloučit.⁶²

Závěr

Předkládaný článek se podrobněji zabývá osudem řízení o spolkové zdržovací žalobě v českém právu, a to s důrazem na otázku, jaké postavení by v tomto řízení měli mít dotčení spotřebitelé. Po krátkém zhodnocení aktuální právní úpravy obsažené v § 25 odst. 2 zákona o ochraně spotřebitele byla pozornost věnována zejména tomu, co přináší nová směrnice o zástupných žalobách. Výsledek tohoto hodnocení napovídá, že státy i nadále mají při transpozici této směrnice poměrně volnou diskreci, přesto je nutné určité mantinely směrnice respektovat.

Ve vztahu k ústřednímu tématu tohoto pojednání bylo doporučeno problematiku rozdělit do čtyř koncepčních oblastí, a to na otázku role spotřebitelů při iniciaci řízení o zdržovací zástupné žalobě, problematiku účinků zahájení řízení o této žalobě na vlastní individuální nároky spotřebitelů (překážka litispendence), otázku práv spotřebitelů během řízení a v neposlední řadě téma účinků věci pravomocně rozhodnuté. U každé kategorie byly představeny možné varianty a předstřeno ideální řešení. Mezi důležitými argumenty, které by měly být při výběru optimálního nastavení brány v úvahu, byly zmíněny například požadavek na efektivitu

⁵⁷ Srov. § 182 občanského soudního řádu ve znění novely souvisejících předpisů, který nespojuje s podáním žaloby podmínku předchozího souhlasu spotřebitelů, ať už ve formě opt-in nebo opt-out.

⁵⁸ Jak vysvětluje důvodová zpráva (verze z 28. 4. 2023 po meziresortním připomínkovém řízení) k zákonu o hromadném řízení in Důvodová zpráva k návrhu zákona o hromadném řízení ve verzi na vládu, str. 13 [online]. 20. 8. 2023. Dostupné na <<https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCMALVTYM/>>.

⁵⁹ Srov. § 185 občanského soudního řádu ve znění novely souvisejících předpisů.

⁶⁰ Srov. § 186 občanského soudního řádu ve znění novely souvisejících předpisů.

⁶¹ BALARIN, *Collective redress*, str. 59.

⁶² Srov. § 26f odst. 2 písm. f) zákona o ochraně spotřebitele ve znění novely souvisejících předpisů, a to ve verzi z 28. 4. 2023.

řízení, zajištění práva na přístup k soudu dotčených spotřebitelů nebo právo na spravedlivý proces a zásadu rovnosti před soudem na straně žalovaného.

Závěrem jsem krátce zhodnotila aktuální směřování návrhu novely souvisejících předpisů, jež byl v srpnu 2023 schválen vládou. Konečnou podobu národní úpravy, kterou se

do právního řádu implementuje směrnice o zástupných žalobách, zatím neznáme, jelikož materiálem se ještě bude zabývat Parlament ČR. Nezbývá než doufat, že se s tématem zákonodárce vypořádá v zájmu všech zúčastněných osob a způsobem, který bude konvenovat požadavkům unijní směrnice, ale také právu na přístup k soudu.

Zákon o ochraně oznamovatelů

Praktický komentář

Michal Nulíček, Anna Cervanová, František Nonnemann, Magdalena Králová

Dlouho očekávaný zákon o ochraně oznamovatelů (č. 171/2023 Sb.) přichází v první komentované podobě.

Tzv. whistleblowing představuje v české právní úpravě zcela nový institut. Neexistuje k němu česká (a často ani zahraniční) judikatura, literatura ani metodiky či rozhodnutí regulátorů. Autoři přesto podávají velmi jasný a praktický návod, jak nastavit vnitřní pravidla a systémy organizací a připravit se na nové povinnosti, které zákon o ochraně oznamovatelů přináší. Vycházejí přitom ze svých praktických zkušeností, získaných během bezmála dvou desetiletí při zavádění a fungování různých typů compliance programů.

Nové povinnosti podle zákona o ochraně oznamovatelů se dotknou široké palety povinných subjektů – od obchodních společností až po samosprávu. Komentář však rozptýlí všechny důvody k možným obavám – autoři ze svých zkušeností považují institut ochrany oznamovatelů především za příležitost ke zlepšení firemní kultury, zlepšení komunikace se zaměstnanci a příležitost pro zlepšení firemního řízení prostřednictvím zavedení compliance management systému.

Komentář je součástí nabídky ASPI – právní obor Pracovní právo a právo sociálního zabezpečení

Komentář je k dispozici také jako e-kniha.

Objednávejte na obchod.wolterskluwer.cz

